

jako inteligentní dospělý. Jasně a věcně vysvětlení ovšem neznamená, že musí být nutně suchopárné. Naopak, zde je právě prostor pro humor. Jazyk je podle mě tím nejlidštějším ze všech vynálezů: logický i anarchistický, poetický i prozaický; vznešený, a přece schopný zabřednout do nejnižší sprostoty. Koho by to nebavilo? Za ta léta na mě udělalo opravdový dojem, jak se vy Češi se svou řečí dokážete hezky vyblbnout. Neuniklo mi také, jak rádi ve vás učitelé probouzejí pocity provinění kvůli této zábavě. To je smutné. Je to smutné, protože mnozí z vás jsou z toho zamindrákovaní vůči studiu jazyků celkově. A to mě jako učitele fakt štve.

Humorné a hravé úvahy v této knize pro mě představují něco jako učitelský zápisník – tu pobavené postřehy lingvistů a angličtináře s pětadvacetiletou praxí, jindy zase úvahy zmateného studenta češtiny. Tyto texty byly od září 2008 až do současnosti z větší části otiskovány v deníku E15 a v knize jsou řazeny volně podle tématu, takže je můžete číst od začátku, na přeskáčku, nebo v libovolném pořadí. Přeju vám pěkné počtení.

Darren Crown

Otázka první: Kdo může za angličtinu?

Spávali napůl vsedě ve svých zatuchlých brlozích, ve špinavém a mastnotou potřísněném brnění a s mečem po ruce. Byli povinováni věností svému pánovi – dle měřítek dnešní doby vyšinutému šefovi zločineckého gangu –, který se s nimi z čistého smyslu pro povinnost podělil o kořist, získanou za celý den loupení, drancování a znásilňování. Říkalo se jim *thanes* – něco jako zemané. Měli drsná jména a přízviska jako Hrothgar, Hygelak a Ingold Vřesová brada. Nejlip by se dali popsat asi jako pekelní andělé na koních. Když některý z nich někoho zabil, mohl za to zaplatit pokutu dle ceníku, a to ho zprostilo veškeré viny a osvobodilo od hrozby odvety ze strany všech poškozených příbuzných, kteří oplakávali svého ubohého mrtvého syna nebo znásilněnou a zavražděnou dceru. Pokud ovšem zabil sedláka, nic se nestalo, sedláci koneckonců na nic jiného nebyli. Zapíchnout pár venkovanů byla

docela dobrá kratochvíle, když člověk neměl nic jiného na práci. Ještě jedna věc na nich byla zřejmá: osobní hygiena nestála moc vysoko na žebříčku jejich priorit. Měli víc společného s *Barbarem Conanem* než s kýmkoliv jiným. Jejich nejbližší žijící příbuzní po lingvistické a možná i genetické stránce jsou Frísové, kteří žijí v cípu Holandska. Říká se o nich, že mají mizerné zuby, velké uši a pihy a jsou předmětem místních vtipů:

Otázka: Proč jde fríská nevěsta v průvodu jako poslední?

Odpověď: Protože mouchy pak aspoň nelitají svatebčanům do obličeje.

A přesto tihle smrdutí primitivové se špatným chrupem a plachtáky místo uší byli vlastně otcové zakladatelé angličtiny. Kdybyste hledali široko daleko nepravděpodobnější zdroj jazyka světového formátu, než jsou tihle hrubiáni, asi byste neuspěli. Ale tak to chodí. To je prostě smůla.

A tak se stalo, že kdysi dávno po náročném dni plném prznění a drancování seděla skupina barbarů na kraji bažiny. Jeden z nich náhle vstal, postavil se před ostatní a prohlásil:

„Bratři! Měl jsem úžasnou vizi. Angličtina se jednoho dne stane světovým jazykem. Ano, bude to jazyk, v němž bude probíhat globální komunikace. Bude existovat mezinárodní obchod, internet a všechno možné podnikání! Naše řeč bude prostředkem, kterým spolu budou komunikovat lidé jednadvacátého století – prostředkem celosvětového dorozumívání. To je naše šance, bratři! Co kdybychom jim to trochu osolili? Co kdybychom to kapku povorali, jen abychom je asi tak na tisíc let zmátli?“

Tento skvělý nápad sklidil všeobecný jásot. Všichni nadšeně chrochtali a souhlasně mávali napůl opečenými zvířecími končetinami. Ze břehu se ozývaly výkřiky:

„Jasně, frázový slovesa na ně!“

„Počítatelný a nepočítatelný podstatný jména!“

„Členy!“

„Předložky!“

„Čerta starýho, předložky maj všichni.“

„Tak nějaký vynecháme!“

„Bezva nápad!“

A tak tlupa barbarů zahájila podlý, tisíc let trvající komplot, jenž si kladl za cíl totálně poplést zbylou světovou populaci. Zejména vás.

No tak dobrá. Já vím, že takhle se to ve skutečnosti nestalo. Ale jestli si vůbec někdy chcete osvojit anglický jazyk, nesmíte nikdy zapomínat na jeho barbarské jádro. Krátká slova, praktická, ne moc vynalézavá – všechna příhodně stěsnaná dohromady se zvuky, které jsou slyšitelné i přes praskot hořících vesnic a řev obětí. Dokonalý jazyk pro dokonalého barbara. A ten barbar, primitivní a pořád dost hloupý, v tom jazyce stále číhá, ukryt kdesi v jeho srdci.

Barbarský slovosled

Posledně jsme si řekli, že anglický jazyk ve svém srdci zůstává barbarskou řečí. Každý Čech, se kterým jsem se kdy setkal a který angličtinu opravdu dobře zvládl, mi vyprávěl podobné historky o okamžiku úžasného objevu, který nastal, když si uvědomil, že to, co předtím považoval za primitivní angličtinu typu „Massa Bob“, je ve skutečnosti naprosto normální řeč. A že jeho základní problém s angličtinou vždy tkvěl v jeho mylných představách, které o tomto primitivním jazyce choval. Je to, jako kdybyste pozvali na večeři Barbara Conana a byli zděšeni z toho, že neumí správně složit ubrousek.

Pamatujte si, že barbaři nebyli proslulí zrovna velkou fantazií. Bylo to v podstatě pořád to samé: každý den zabíjení, znásilňování, drancování, žranice, pijatka. Zpili se do němoty a příští den ráno se vypotáčeli z pelechů a dělali to samé. Uvážlivost, přízřusobivost a krea-

tivita nebyly nikdy součástí jejich myšlení. Zatímco Slované si budovali mozkové buňky tím, že sbírali houby a vytvářeli pro ně nové recepty, Hrothgar a jeho anglosaští kolegové se pustili do sestavování toho nejméně pružného slovosledu na světě, jen aby svou omezenou mozkovou kapacitu nemuseli moc namáhat.

Tento slovosled je obvykle spojován s mnemotechnickou pomůckou zvanou „SVOMPT“ neboli „*subject, verb, object, manner, place, time*“ (podmět, sloveso, předmět, způsob, místo, čas), a je standardní pro pořadí slov v běžné anglické oznamovací větě. „*Sara sang the song beautifully at the concert last night.*“ Nic nového pod sluncem. Tázací věty už znamenají odlišné řazení a vyskytují se tu variace pro tajuplnější věci, jako jsou příslovce a tak, ale základní poznatek je, že to vše je stále svařeno do pevného slovosledu. Vždycky. Angličtina je a vždycky byla jazykem, v němž je pořádek slov prvořadý, neboť funkce slov se odvozuje podle jejich postavení ve větě. Podstatné jméno před slovesem se obvykle překládá v prvním pádě, *protože* je před slovesem. Tohle vám možná připadá pojmově naprosto jasné, ale student, který to beze zbytku pochopí, je nesmírně vzácný jev, protože čeština je všechno možné, jen ne jazyk řídicí se slovosledem. Namísto slovosledu máte koncovky, a tak podstatné jméno ve větě je v určitém pádě, protože má koncovku toho určitého pádu,

a basta, bez ohledu na to, kde se ve větě nachází. Můžete ho strčit kam chcete a pořád bude znamenat totéž. A že vy Češi s oblibou šoupete slovy sem a tam! V praxi to znamená, že máte mnohem větší svobodu než my, a výsledkem je, že máte na rozdíl od nás mnohem větší potíže s porozuměním.

VeźmĚte si například vĚtu: „Jan miluje Janu.“ Ta se docela snadno pĚloží jako „*John loves Jane*,“ že? Ale co s vĚtou „*Janu miluje Jan*“? Tady se teď objevuje další faktor. Tato vĚta zdĚrazňuje, že Janu miluje pĚvĚ jen Jan, a ne Vilda nebo tĚeba Růžena. Jak byste to pĚložili? NĚkteří chytráci urĚitĚ zkusí „*Jane is loved by John*,“ ale to vĚtu nevystihuje ťplně pĚsnĚ. „*Jane loves John*“ taky nepadá v ťvahu, protože to mĚní tvrzenĚ, kdo miluje koho, a to nepotřebujeme. Faktem zťstává, že jedinou moźnou volbou nadále zťstává „*John loves Jane*“, ať uť tĚ vĚtĚ dodáte jakýkoli odstĚn. To vám opĚt mťže pĚipadat naprosto jasné, ale Češi jsou jako opilci, kteĚí vťdy znovu sahaĚí po lĚhvi, když mají moźnost pťhybovat slovíĚky ve vĚtĚ sem a tam, aby zdĚraznili nĚjaký specifický vťznam. NevĚřite mi? Tak zkuste trochu složitĚjší vĚtu: „*Anna arrived on Friday at eleven*.“ Záleží na tom, jestli chcete zdĚraznit, že pĚijela Anna, a ne Lucie, že byl pĚátek, a ne sobota, že to bylo v jedenáĚt, a ne ve dvanáĚt a že se jednalo o pĚijezd, a ne o nakupování, a podle toho se bude poĚádek slov ve vĚtĚ pĚeskupovat.

Instinkt vám samozĚřejmě velĚ dĚlat totĚz i v angliĚtinĚ, jenže skuteĚností zťstává, že tam to nejde. Ano, mťžeme sice udĚlat pĚr drobných zmĚn, ale nedocĚlíme jimi stejného ťĚinku. VĚta tvrdošĚjnĚ a tupĚ zťstává stále stejná: „*Anna arrived on Friday at eleven*.“

Dám vám tedy jednu prostĚnkou radu: jestli chcete rychle zlepšit svou angliĚtinu, tak se nauĚte tenhle slovosled a nedĚlejte v něm binec. Pokud snad máte pocit, že mluvíte jako nĚjaký omezený barbar, tak máte – ehm – pravdu. Nic si z toho nedĚlejte. To je prostĚ angliĚtina!

HEJ, KAM JSI TY
UTÍKAJÍCÍ?
JÁ CHTÍT ZABÍT TĚ!

Zpívejte!

Naposledy byla řeč o tom, že pevný slovosled, který si vymysleli barbarští vynálezci angličtiny – zřejmě kvůli své omezené inteligenci – neumožňuje takovou pružnost v řazení slov, které si tak svobodně užívají Češi. Jen pro zopakování: v angličtině je gramatická role každého slova odvozená od jeho pozice ve větě. Říká se tomu SVOMPT (subject, verb, object, manner, place, time – podmět, sloveso, předmět, způsob, místo, čas) a je to strašně nepružné. Potíže nastávají, když čeština kvůli důrazu volně pohybuje slovy ve větě způsobem, který angličtina nezná. Tak vznikají jazykové perličky typu „*Came my mother late*“ nebo skvostný oxymoron „*I speak very well English*“ místo „*I speak English very well*“. Příkladem byla věta „Janu miluje Jan,“ – když chceme zdůraznit, že je to Jan, ne Albert nebo Petr, kdo ji miluje. Ale i kdybyste se stavěli na hlavu, „Janu miluje Jan“ se stejně bude pořád překládat jen „*John loves*

Jane“ a ne „*Jane is loved by John*“ a už vůbec ne „*Jane loves John*“.

Ale když se nad tím chvíli zamyslíte, dokonce i ti barbaři museli čelit milostným trojúhelníkům. Vzhledem k tomu, že většina z nich asi řešila podobné záležitosti sekáním hlav nebo jiných částí těla protivníka, určitě vás napadá, že přišli i na způsob, jak vyjádřit ten rozdíl větě „Janu miluje Jan“.

A máte pravdu, vážně na to přišli. Používali intonaci. Slova sice zůstanou pořád na tom samém nudném místě, ale celkové vyznění se změní. „*John*“ se vysloví – nebo spíš se zazpívá – výš než ostatní slova ve větě. Jinak řečeno: intonace v angličtině vyjadřuje smysl stejně, jako vy v češtině měníte význam přesouváním slov ve větě. Vim, že intonaci máte i vy, ale u nás je důležitější, protože něco znamená a nevyjadřuje jen emoce. Je to docela elegantní řešení, nemyslíte? Je to vlastně tak elegantní řešení, že by se dalo použít skoro všude.. A víte co? Ono se používá. Téměř v každé větě. A funguje to. Nevěříte? Strčte si do přehrávače jakékoli anglicky namluvené DVD a zaposlouchejte se.

Silný podmět

Už jsem se o tom tady několikrát zmiňoval a řeknu to znovu: asi nejlepší věc, kterou můžete udělat, abyste rychle zlepšili svou mluvenou angličtinu, je vzpomenout si na to, že angličtinu si vymysleli drancující a poněkud jednoduše uvažující barbaři, a že tudíž srdce tohoto jazyka zůstává barbarské až do dnešních dnů. Čechům komplikuje život skutečnost, že většinou hledají v angličtině určitou úroveň sofistikovanosti, která tam prostě není.

Třeba podmět. Už tu byla řeč o tom, že angličtina je v podstatě takové jednoduché řetězení podmětů a sloves do nekonečného proudu, jedno za druhým, v přesně daném pořadí. Barbaři to zkrátka měli rádi jednoduché, a tak všechny věty vždycky začínali podmětem. („Hrothgar páli vesnici! Lidé křičí! Hrothgar šťastný!“) Ale co s větou, která žádný podmět nemá? Například věty

„Zajímavé je, že...“ nebo „Jak se dá dostat na Oxford Circus?“ a nebo „Jak se anglicky řekne ‚pes‘?“ Slyšel jsem už snad všechny možné chybné varianty těchto vět a sledoval jsem studenty, jak se s tím potýkají, protože k tomu prostě nepřistupují dostatečně barbaricky. Jednoduché barbarské řešení takové věty bez podmětu zní: prostě tam stejně nějaký předmět dejte. „*The interesting THING is...*“, „*How do YOU get to Oxford Circus?*“, „*How do YOU say ‚pes‘ in English?*“ Výraz „*thing*“ ve větě „*The interesting thing is...*“ vlastně nenesе vůbec žádný význam, jen prostě plní funkci podmětu. Otázka, jak se „vy“ dostanete na Oxford Circus nebo jak „vy“ říkáte „pes“ si neklade za cíl zjistit, jak to právě konkrétně vy uděláte. „*You*“ je tam zkrátka proto, aby byly barbarské mozkové buňky uchráněny před namáhavým vymýšlením nějakých složitějších větných konstrukcí. A protože to takhle funguje už skoro tisíc let, nikdo se nijak zvlášť nezamýšlí nad tím, jestli je v tom nějaká logika, nebo ne. Prostě se tak mluví. Tečka. Asi znáte věty typu „*What's the English for...?*“, ale vězte, že to je ošklivá staromódní učebnicová angličtina. Zahodte tu učebnici! Buďte barbarští! Vaše mluvená angličtina se vám za to odmění.

Záludná nezáludnost angličtiny

Už jsme si ukázali, že několik základních stavebních prvků angličtiny – např. pevný slovosled nebo užití výraznější intonace pro vyjádření významu – je dílem zarostlých, páchnoucích a ne zrovna chytrých barbarských předků moderního jazyka. Vědět o těchto lidech a jejich podílu na vývoji jazyka je důležité, obzvláště pro Čechy. Čeští studenti se totiž potýkají s tím, že je nena- padne považovat angličtinu za v podstatě necivilizovaný barbarský jazyk. Jednoduše řečeno: většina Čechů se v jazyce ztrácí, protože se pokoušejí dělat angličtinu stejně komplikovanou, jako je jejich mateřština.

Jde tu v podstatě o zcela pochopitelné selhání způsobené přemírou představivosti. Skoro všichni Češi, které znám a o kterých mohu s klidným svědomím říct, že si angličtinu opravdu velmi dobře osvojili, se shodují v jedné věci. Všichni totiž v angličtině dlouho hledali

nějakou skrytou záłudnost a prozřeli teprve v okamžiku, kdy si uvědomili, že to, co dosud považovali za angličtinu „*massa Bob*“ je ve skutečnosti normální – a úplně nezáludný – způsob vyjadřování. Podmět a sloveso, podmět a sloveso, podmět a sloveso... A sem tam nějaká ta předložka, příslovečné určení nebo jiné gramatické udělátko, které se pro oživení použije ve větě na absolutně očekávatelném místě. Tohle všechno se dělá v přesném pořadí, beze změny po celé věky. Právě takhle nudná nenápaditost a předvídatelnost Čechy tolik vyvádí z míry. Jejich instinkty vybroušené příslovečnou českou pružností a ladností vyjadřování je matou, obzvláště v mluveném projevu, když se musí potýkat se strnulostí angličtiny. V hloubi duše si prostě přejí mít angličtinu stejně složitou, jako je čeština.

Ukážeme si to na příkladu. Tady máte úkol. Přeložte prosím větu: Po mém odchodu firma zbankrotovala (a použijte výraz „*to go bankrupt*“). Smyslem úkolu je ukázat vám, že elegantní a civilizované zvyky češtiny často přecházejí i do způsobu, jak mluvíte anglicky, což je špatně.

Hotovo? Se vši pravděpodobností jste vymysleli něco jako „*After my leaving, the company went bankrupt*“. Problém tu představuje část „*after my leaving*“. Čeština má elegantní systém předložek a skloňování, který

vám umožňuje používat takové obraty jako „po mém odchodu“. Páchnoucí anglosaští vynálezci angličtiny nebyli ani zdaleka tak chytří. Když se chtěli vymáčkout, omezili se na jednoduché řetězení podstatných jmen a sloves v nekonečných a nudných řadách. Takže normální, přirozená anglická věta by zněla „*After I left, the company went bankrupt*.“ Podstatné jméno, sloveso, podstatné jméno, sloveso. Taková nuda! Taková je normální angličtina!

Co je vlastně špatného na „*after my leaving*“? Jestliže „*leaving*“ bereme jako podstatné jméno, tak kam se potom podělo jeho sloveso? A když „*the company*“ je taky podstatné jméno, tak máme větu se dvěma jmény a jen jedním slovesem, což je na barbarské tvůrce angličtiny, kteří mají raději pro každé podstatné jméno vlastní sloveso, příliš složitě.

Tohle je přesně ten okamžik, kdy většinou někdo zvedne ruku a zeptá se mě, jestli vazba „*after my leaving*“ je tedy naprosto špatně. Naprosto špatně? Ne. Divná? Nepřirozená? Špatný ukazatel, podle kterého se vydáte, a zkomplikuje vám to život? Ano. Potíž s používáním složitější gramatiky, než na jakou stačí barbarské minimum (což přesně odpovídá normě mluvené angličtiny), není v tom, že by to nebylo možné. Jde o to, že vás to posouvá na vyšší úroveň vyjadřování. Odborníci tomu

říkají „jazykový registr“. A právě tohle s sebou přináší problémy. Nejpalčivější problém je v tom, že jakmile zvýšíte úroveň gramatiky, musíte také odpovídajícím způsobem pozvednout úroveň slovní zásoby. V našem případě by potom znělo přirozeněji „*after my departure*“, protože „*departure*“ představuje sofistikovanější sloveso odvozené od latinského základu. A ačkoli náročnější slova a gramatika na vyšší úrovni mohou vypadat jako dobrá věc, ve skutečnosti byste asi působili trochu nafoukaně. Držte se nudných pravidel barbarských tvůrců angličtiny a budete znít přirozeně.